

Grammatica van het Karktisch (Caruh)

Klankleer

Medeklinkers	labiaal		coronaal		dorsaal		
	bilabiaal	labio-dentaal	alveolair	retroflex	palataal	velair	uvulair
nasaal	m (m)		n (n)				
steml. plosief	p (p)	p (p)	t (t)	ʈ (ć)	c (ć)	k (c, k)	q (q)
stemh. plosief	b (b)	ɓ (b)	d (d)	ɖ (g)	ɟ (h)	g (g)	ɣ (h)
steml. fricatief	ɸ (f)	f (f)	s (s)	ʂ (ś)			
stemh. fricatief	β (v)	v (v)	z (z)	ʐ (ż)			
steml. affricaat			ʈs (x)	ʂs (x̣)			
approximant			ɹ (r)	ɻ (r)	j (i)		
laterale approx.			l (l)	ɭ (l)			
Klinkers en tweeklanken	a (a)	ɛ (e)	ə / ɤ (i)	o (o)	u (u)	au (au)	
	ä (ä)	eɪ (é)	i (i)	o / ou (ó)	u (ü)		

Vormleer

Het naamwoord

Karktische naamwoorden hebben geen geslachten. Zelfstandige naamwoorden bestaan in *bekennende* en *ontkennende* vormen. De bekennde hebben vormen voor enkelvoud en meervoud. Men onderscheidt aldus *axe* (een/het huis), *axexe* ((de) huizen) en *xaxe* (geen huis/huizen). Daarnaast zijn er elf naamvallen, waardoor het aantal mogelijke vormen op 33 uitkomt.

Er zijn twee stammen: de eerste stam is de *absolutiefstam*, waarvan alle naamvallen in het enkelvoud (met uitzondering van de ergatief en de partitief) en de absolutief meervoud worden afgeleid. De tweede is de *partitiefstam*, waarvan de ergatief en de partitief enkelvoud en alle naamvallen in het meervoud (behalve de absolutief) worden afgeleid. De ontkennende vorm zet *x(a)*-voor de stam van het woord en gebruikt verder dezelfde naamvalsuitgangen als in het enkelvoud, behalve in de ergatief en de partitief, waar de meervoudsvormen worden gebruikt. Ontelbare begrippen (bv. *iq* (water)) hebben geen enkelvoud of meervoud en volgen in hun normale verbuiging de negatieve verbuiging, maar zonder het voorvoegsel *x(a)*-.

De partitiefstam wordt meestal regelmatig van de absolutiefstam afgeleid door middel van het achtervoegsel *-(e)ns̄*. In de ergatief enkelvoud bevat dit achtervoegsel een infix en wordt *-(e)neś*. Een aantal woorden (waaronder veel voornamen) vormt de partitiefstam echter op onregelmatige wijze.

Bijvoegelijke naamwoorden maken geen onderscheid tussen enkelvoud of meervoud of ontkennend en kunnen per naamval dus slechts één vorm hebben. De absolutief van bijvoegelijke naamwoorden eindigt standaard op *-i*; in woordenboeken wordt echter alleen de stam van bijvoegelijke naamwoorden vermeld. Zelfstandig gebruikte bijvoegelijke naamwoorden worden verbogen als zelfstandige naamwoorden; in dit geval eindigt de absolutief dus niet op *-i*: *vuteni axe* (het eerste huis), *nún vuten* (ik ben de eerste).

	klinkerstammen			medeklinkerstammen			bijvoegelijk	
	enkelvoud	meervoud	negatief	enkelvoud	meervoud	negatief	klinker	medeklinker
<i>absolutief</i>	axe (huis)	axexe	xaxe	vot (bos)	votexe	xavot	cavii (geel)	eći (mooi)
<i>ergatief</i>	axeneś	axens̄	xaxens̄	voteneś	votens̄	xavotens̄	cavís	ećeś
<i>datief</i>	axevé	axens̄é	xaxevé	voté	votens̄é	xavoté	cavivé	ećé
<i>partitief</i>	axensok	axens̄ek	xaxens̄ek	votensok	votens̄ek	xavotens̄ek	cavik	ećek
<i>genitief</i>	axeven	axens̄én	xaxeven	votén	votens̄én	xavotén	cavivén	ećen
<i>comitatief</i>	axezén	axens̄ezén	xaxezén	votezén	votens̄ezén	xavotezén	cavizén	ećen
<i>ablatief</i>	axegodé	axens̄egodé	xaxegodé	votegodé	votens̄egodé	xavotegodé	cavigo	ećo
<i>allatief</i>	axegoúu	axens̄egoúu	xaxegoúu	votegoúu	votens̄egoúu	xavotegoúu	cavigo	ećo
<i>instrumentalis</i>	axeḡ	axens̄eḡ	xaxeḡ	voteḡ	votens̄eḡ	xavoteḡ	cavix	ećeḡ
<i>essief</i>	axenil	axens̄il	xaxenil	votenil	votens̄il	xavotenil	cavil	ećil
<i>locatief</i>	axegon	axens̄egon	xaxegon	votegon	votens̄egon	xavotegon	cavigo	ećo

Een bijvoegelijk naamwoord in de essief dat zonder zelfstandig naamwoord wordt gebruikt, heeft een bijwoordsfunctie.

De vergrotende trap wordt gevormd door *žó(n)*- voor het bijvoegelijke naamwoord te zetten; de overtreffende trap wordt gevormd door *uğó(n)*- voor het bijvoegelijke naamwoord te zetten. De absolutief krijgt in deze gevallen geen *-i*.

Door *ta(t)*- voor het bijvoegelijke naamwoord te zetten, krijgt het de betekenis *te ...*: *tacavii* (te geel), *tateći* (te mooi).

Voornaamwoorden worden verbogen als gewone zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden: *Uno* (ik; onregelmatige ergatief enkelvoud *nóś*), *unoxe* (wij), *cé* (jij, u, gij), *céxe* (jullie), *xát* (hij, zij, het), *xátexe* (zij). Deze kunnen ook gebruikt worden als aanwijzende en betrekkelijke voornaamwoorden. De bezittelijke voornaamwoorden worden normaliter regelmatig van de persoonlijke afgeleid met het achtervoegsel *-(e)scén*, behalve bij *unoxe*, dat de genitief of de partitief meervoud gebruikt: *unosceni* (mijn), *unons̄ek/unons̄én* (ons, onze).

Het werkwoord

Onovergankelijke werkwoorden richten zich naar het subject in de absolutief, overgankelijke werkwoorden naar het subject in de ergatief. De infinitief van onovergankelijke werkwoorden heeft normaliter geen markering, terwijl die van overgankelijke werkwoorden eindigt op *–(e)zô*. Hoewel van alle onovergankelijke werkwoorden dus op regelmatige wijze overgankelijke werkwoorden kunnen afgeleid, en vice versa, komen niet alle varianten in de praktijk voor. In woordenboeken vermeldt men beide vormen apart wanneer ze ongeveer even vaak voorkomen. Wanneer de een duidelijk minder vaak voorkomt dan de ander, wordt de minder vaak voorkomende vorm vermeld in dezelfde entry als de vaker voorkomende vorm.

Er zijn persoonsuitgangen voor de eerste persoon enkelvoud, de eerste persoon meervoud, de tweede persoon, de derde persoon voor levende wezens (beziëld) en de derde persoon voor objecten en abstracta (onbeziëld). De tweede en derde persoon maken geen onderscheid in enkelvoud en meervoud. De vervoeging van een werkwoord met overgankelijke en onovergankelijke vormen ziet eruit als die van *éxoá / éxovázô* (wachten, wachten op, verwachten) of *ton / tonezô* (praten, spreken, uitspreken (van een mening), zeggen).

	klinkerstammen		medeklinkerstammen	
	onovergankelijk	overgankelijk	onovergankelijk	overgankelijk
<i>infinitief</i>	<i>éxoá</i> (wachten)	<i>éxovázô</i> (verwachten)	<i>ton</i> (praten, spreken)	<i>tonezô</i> (zeggen)
<i>'ik'</i>	<i>néxoávan uno</i>	<i>néxoávanô nôs</i>	<i>natonen uno</i>	<i>natonenô nôs</i>
<i>'wij'</i>	<i>zêxovavis unoxe</i>	<i>zêxovavixô unonš</i>	<i>žutoniš unoxe</i>	<i>žutonišô unonš</i>
<i>'jij, u, jullie, gij'</i>	<i>xêxovacê cê(xe)</i>	<i>xêxovacô cên(e)š</i>	<i>žutonecê cê(xe)</i>	<i>žutonecô cên(e)š</i>
<i>'hij, zij' (beziëld)</i>	<i>ovêxovaco xât(exe)</i>	<i>ovêxovacunô xâten(e)š</i>	<i>otono xât(exe)</i>	<i>otonunô xâten(e)š</i>
<i>'het' (onbeziëld)</i>	<i>ovêxovaxô xât(exe)</i>	<i>ovêxovaxunô xâten(e)š</i>	<i>otonešô xât(exe)</i>	<i>otonešunô xâten(e)š</i>
<i>deelwoorden</i>	<i>éxoá</i> (wachtend)	<i>éxovascên</i> (verwachtend)	<i>ton</i> (pratend, sprekend)	<i>tonescên</i> (zeggend)

Er staat altijd een subject bij werkwoorden, hetzij in de absolutief, hetzij in de ergatief.

Het Karktische werkwoord maakt tegenwoordige deelwoorden op twee manieren: 1) door *–(e)scên* achter de stam te plaatsen wanneer het werkwoord hetzij onovergankelijk is en geen overgankelijke variant bezit (bv. *leg* (slapen), *legescên* (slapend)), hetzij een overgankelijke vorm bezit, in welk geval het deelwoord met *–(e)scên* de overgankelijke betekenis krijgt (bv. *uldozezô* (iets veranderen), *uldozescên* (iets veranderend)); 2) wanneer het een onovergankelijke variant betreft van een werkwoord waar ook een overgankelijke variant van bestaat, geldt de onovergankelijke infinitief ook als deelwoord (bv. *uldoze* (veranderen, veranderend)). Dus: *cotêžokenšok uldozescêni minister* (de zijn beleid veranderende minister), naast *uldozei ezivaldê* (het veranderende weer)

Werkwoorden worden vaak samengesteld vervoegd met de volgende 'hulpwerkwoorden': *zézô* (doen), *axazô* (niet doen), *mahô* (klaar zijn met), *irgázô* (doorgaan met), *oculezô* (kunnen, in staat zijn), *vecurqozô* (moeten, verplicht zijn), *vultezô* (mogen, toestemming hebben) ..., gevolgd door een als zelfstandig naamwoord gebruikte infinitief (gerundium) in de absolutief. Het eigenlijke lijdend voorwerp van de zin staat dan in de partitief.

Ozêco Janeneš célezô unoscênek xogiqênšok
doet – Jan_{erg} – vermoorden_{abs} – mijn hond_{part}
= Jan vermoordt mijn hond

of *Ocêlunô Janeneš unoscêni xogiq*
vermoorden – Jan_{erg} – mijn hond_{abs}
= Jan vermoordt mijn hond

Ozêco xuldêneš xiscê režauğon
doet – paard_{erg} – staan_{abs} – gang_{loc}
= Er staat een paard in de gang

of *Oxiscêco xuldê režauğon*
staan – paard_{abs} – gang_{loc}
= Er staat een paard in de gang

Het Karktisch drukt verleden, heden en toekomst indien nodig uit met behulp van bijwoorden van tijd. Tijd wordt dus niet door het werkwoord uitgedrukt. In het Karktisch kan wel onderscheid gemaakt worden tussen onvoltooide en voltooide handelingen; hiervoor kan gebruik gemaakt worden van het hulpwerkwoord *mahô* (klaar zijn met), dat – zonder nadere toelichting – weergeeft dat een handeling *op dit moment in het heden* voltooid is. Hoewel deze constructie *an sich* geen verleden tijd uitdrukt, is ze vergelijkbaar met de voltooide tijden in Germaanse en Romaanse talen en met het perfectief aspect in Slavische talen.

Omo Janeneš célezô unoscênek xogiqênšok
klaarzijn – Jan_{erg} – vermoorden_{abs} – mijn hond_{part}
= Jan heeft mijn hond vermoord (Jan is nu klaar met het vermoorden van mijn hond)

Er zijn enkele onregelmatige werkwoorden die weliswaar een volstrekt overgankelijke of onovergankelijke betekenis hebben, maar qua vorm soms elementen van beide vervoegingspatronen kunnen vertonen. Van *éžô* (iets drinken) en *úzô* (iets eten) bestaan ook regelmatige onovergankelijke vormen.

	drinken	klaar zijn met	zijn	eten	doen	hebben
	overgankelijk	overgankelijk	onovergankelijk	overgankelijk	overgankelijk	overgankelijk
<i>infinitief</i>	<i>éžô</i>	<i>mahô</i>	<i>nax</i>	<i>úzô</i>	<i>zézô</i>	<i>zitô</i>
<i>'ik'</i>	<i>nêğunô</i>	<i>namenô</i>	<i>nûn</i>	<i>nunenô</i>	<i>nazênô</i>	<i>nascênô</i>
<i>'wij'</i>	<i>zêğunišô</i>	<i>žumis</i>	<i>žús</i>	<i>zûvixô</i>	<i>žuzês</i>	<i>žuscis</i>
<i>'jij, u, jullie, gij'</i>	<i>xêğicô</i>	<i>xumecê</i>	<i>xunecê</i>	<i>xúcô</i>	<i>xuzecê</i>	<i>xuscêcê</i>
<i>'hij, zij' (beziëld)</i>	<i>ovêğunô</i>	<i>omo</i>	<i>ono</i>	<i>ovûnô</i>	<i>ozêco</i>	<i>osco</i>
<i>'het' (onbeziëld)</i>	<i>ovêžunô</i>	<i>omašô</i>	<i>onešô</i>	<i>ovûxunô</i>	<i>ozêxô</i>	<i>oscešô</i>
<i>deelwoorden</i>	<i>eğuscên</i>	<i>muñ</i> ('klaar')	<i>nax</i>	<i>uscên</i>	<i>zêscên</i>	<i>ziten</i>